

Warszawa, 4.08.2022

Recenzja pracy doktorskiej mgr Karoliny Koziary

**„Zdrowie psychiczne osób transpłciowych. Czynniki ryzyka i czynniki
ochronne w kontekście stygmatyzacji społecznej.”**

napisanej pod kierownictwem naukowym dr hab. Bartłomieja Dobroczyńskiego, prof.

UJ, w Zakładzie Psychologii Ogólnej Instytutu Psychologii UJ

Rozprawa doktorska złożona przed Radą Dyscypliny Psychologia

Uniwersytetu Jagiellońskiego

Recenzent: dr hab. n. med. Michał Lew-Starowicz, Prof. CMKP

Klinika Psychiatrii, Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego w Warszawie

Doktorantka podjęła się naukowej eksploracji problematyki dobrostanu psychicznego osób transpłciowych oraz niebinarnych płciowo koncentrując się w szczególności na znaczeniu wybranych czynników ryzyka oraz czynników ochronnych. Zwiększoną podatność na występowanie zaburzeń

nastroju, zaburzeń lękowych oraz ryzyko zachowań samobójczych potwierdzono w licznych badaniach dotyczących tej grupy i tłumaczy się najczęściej mechanizmami ujętymi w modelu stresu mniejszościowego. (Meyer, 2003) Wysokie rozpowszechnienie problemów zdrowia psychicznego wśród osób transpłciowych i niebinarnych płciowo oraz braki w zakresie skutecznych oddziaływań mających na celu destygmatyzację, poprawę kondycji psychicznej oraz jakości życia (przykładowo, zgodnie z raportem za lata 2019-2020 pt. „Sytuacja społeczna osób LGBT+ w Polsce” [Poniat i Skowrońska, 2021; Bulska i Winiewski, 2021] 76,6% osób w tej grupie nie ujawnia swojej tożsamości i orientacji w kontaktach z przedstawicielami służby zdrowia zaś 44% całej populacji mniejszościowej i 61% osób transpłciowych ujawnia poważne objawy depresji) powodują, że problematyka dobrostanu psychicznego społeczności LGBT+ stała się ważnym zagadnieniem w kontekście zdrowia publicznego nie tylko w Polsce, ale i na całym świecie. Bardzo istotne z punktu widzenia planowania działań prewencyjnych i leczniczych jest możliwie jak najbardziej dokładne poznanie czynników ryzyka załamania stanu psychicznego oraz czynników ochronnych, zwiększających indywidualną odporność i sprzyjających odzyskaniu zdrowia. Autorka podejmuje się takich badań uwzględniając przy tym różnorodne aspekty przeżywania tożsamości płciowej i czynniki wpływające na kształtowanie dobrostanu psychicznego oraz pozytywne aspekty tożsamości niecisłpłciowej. Cel pracy jest zatem zarówno uzasadniony merytorycznie, jak i wartościowy ze względów praktycznych, badania dostarczają bowiem danych ważnych z punktu widzenia ochrony zdrowia psychicznego osób transpłciowych i niebinarnych płciowo. Chociaż grupy badanej nie można z przyczyn metodologicznych uznać za w pełni reprezentatywną dla ogólnopolskiej populacji, cenne jest, że Autorka nie badała jedynie populacji klinicznej (osób poszukujących pomocy lub objętych świadczeniami zdrowotnymi), bowiem zwiększa to trafność identyfikacji czynników istotnych w kontekście dobrostanu psychicznego ogółu osób transpłciowych i niebinarnych płciowo pochodzących z Polski. Doktorantka zauważa przy tym potrzebę przeprowadzenia dalszych badań uwzględniających populację kliniczną oraz osoby o odmiennych charakterystykach demograficznych i psychospołecznych niż te, które udało się zrekrutować do udziału w projekcie, a także badań podłużnych. Uzyskanie relatywnie dużej próby badawczej stanowi mocną stronę przeprowadzonych badań, a metodologia badań (zaplanowanie, proces rekrutacji, metodologia i opracowanie wyników) wskazuje na solidność warsztatu naukowego i zaangażowanie ich Autorki.

Podstawę pracy doktorskiej stanowi monotematyczny cykl czterech publikacji:

1. Mijas M i Koziara K (2020). Klasyfikacja i ewolucja rozumienia zjawiska transpłciowości w seksuologii oraz współczesnych systemach diagnostycznych. W: *Dysforia i Niezgodność Płciowa. Kompendium dla Praktyków*. (1–40). PZWL
2. Mijas M i Koziara K (2020). Polska Adaptacja Kwestionariusza Codziennych Doświadczeń Heteroseksizmu. *Psychiatria Polska*, 54(1), 137-152.

3. Koziara K, Mijas ME, Wycisk J, Pliczko MP i Grabski B (2021). Exploring Health and Transition-Related Needs in Polish Transgender and Non-Binary Individuals. *The Journal of Sexual Medicine*, 18(6), 1110-1121
4. Koziara K, Mijas ME, Pliczko MP, Wycisk J i Grabski B (2021). Ocena psychometryczna polskiego tłumaczenia kwestionariusza Transgender Positive Identity Measure (T-PIM). *Psychiatria Polska Online first*, nr 254, 1-13

Cykl obejmuje jeden rozdział książkowy i trzy oryginalne prace badawcze. Prace badawcze ukazały się w czasopiśmie naukowym o zasięgu międzynarodowym, posiadających współczynnik IF. Dla całego cyklu, łączny IF wynosi 7,129. W trzech pracach (nr 2, 3 i 4) doktorantka jest pierwszą autorką, a jej udział procentowy w ich powstaniu wyniósł odpowiednio 40% (praca nr 1), 50% (praca nr 2), 70% (praca nr 3), 70% (praca nr 4).

Praca Doktorantki i jej współpracowników wzbogaca zasoby literatury światowej oraz stanowi pionierskie badania w zakresie czynników ryzyka i czynników ochronnych związanych z dobrostanem psychicznym osób różnorodnych płciowo w populacji krajowej. Na podstawie badania poświęconego wielowymiarowemu doświadczaniu heteroseksizmu przeprowadzonemu w grupie 197 osób LGBT, Autorki wskazują na szczególne narażenie osób transpłciowych na ostracyzm związany ze specyficzną ekspresją płciową oraz traumatyczne przeżywanie dyskryminacji lub przemocy wobec innych przedstawicieli tej grupy mniejszościowej, czyli tzw. zastępczą traumę (praca nr 2). W badaniu dobrostanu psychicznego wśród 45 osób transpłciowych i 53 osób niebinarnych płciowo stwierdzono wiodącą potrzebę tranzycji społecznej (91% transpłciowych kobiet i mężczyzn, 27% osób niebinarnych), większe zapotrzebowanie w zakresie medycznej korekty płci w tej pierwszej grupie oraz częstsze obciążające psychicznie doświadczenia dyskryminacji, traumy zastępczej i niższe wskaźniki prężności psychicznej osób niebinarnych. (praca nr 3). W ostatniej pracy z cyklu (nr 4) potwierdzono wyższe wskaźniki prężności u transpłciowych kobiet i mężczyzn względem osób niebinarnych. Autorzy pracy stwierdzają, że *Wgląd* (jako chęć pogłębiania samoświadomości i rozwoju osobistego ze względu na swoją tożsamość płciową), jako jeden spośród pięciu wymiarów pozytywnej tożsamości, był istotnie związany z ogólnym poziomem prężności. Badanie przeprowadzono online wśród 89 osób transpłciowych i różnorodnych płciowo (48% stanowiły osoby niebinarne).

Wyniki badań zaprezentowanych przez Doktorantkę wyraźnie wskazują na potrzebę zwracania przez klinicystów uwagi na odrębną charakterystykę, a co za tym idzie także specyficzne potrzeby osób niebinarnych płciowo względem osób transpłciowych. Doktorantka zwraca uwagę na potrzebę rozumienia niebinarności jako kolejnej (obok transpłciowości) i względnie stałej odmiany pozytywnej (w rozumieniu przynoszącej osobiste korzyści) tożsamości płciowej. Świadomość ta ma szczególne znaczenie w kontekście Polski, gdzie w dialogu społecznym dominuje traktowanie płci w

kategoriach binarnych. W praktyce oznacza zaś potrzebę wspierania osób niebinarnych płciowo w ich tożsamości i realizacji wynikających z niej potrzeb medycznych i psychospołecznych, nie zaś oczekiwania „wykrystalizowania się” w kierunku tożsamości binarnej.

Istotnym efektem pracy naukowej Doktorantki i jej współpracowników jest polska adaptacja narzędzia Daily Heterosexist Experiences Questionnaire wyodrębniającego znaczące dla funkcjonowania osób LGBT stresory wynikające ze stresu mniejszościowego i ocena psychometryczna polskiego tłumaczenia kwestionariusza Transgender Positive Identity Measure wypełniającego lukę w dostępności metod do oceny pozytywnych doświadczeń związanych z byciem osobą transpłciową (artykuły 2 i 4 z przedstawionego cyklu). Narzędzia te z pewnością znajdą zastosowanie w kolejnych badaniach naukowych prowadzonych w Polsce poświęconych mniejszościowym tożsamościom płciowym.

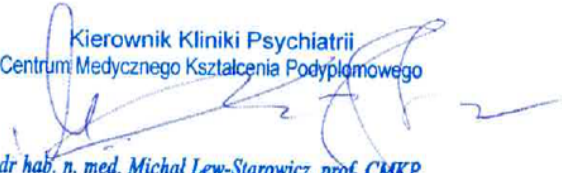
Rozdział opublikowany w kompendium wiedzy o dysforii i niezgodności płciowej dla praktyków (praca nr 1) jest najmniej powiązany tematycznie z pozostałymi pracami z cyklu złożonego jako osiągnięcie naukowe, ponadto Doktorantka ma w jego powstaniu nieco mniejszy udział w porównaniu ze Współautorką. Mimo to, rozdział ten można uznać za element wprowadzający do obszaru prowadzonych badań. Praca jest ciekawą, wnikliwą prezentacją i krytyczną analizą ewolucji rozumienia transpłciowości i różnorodności płciowej, inspirującą zarówno postępowymi ideami pierwszych badaczy jak i niepozbawioną paradoksów, prowadzących jednak ostatecznie do ukształtowania omawianych przez Autorki najbardziej współczesnych, depatologizujących i bardziej inkluzywnych definicji i wskazówek diagnostycznych „niezgodności płci” ujętych w klasyfikacji ICD-11.

Rezultaty pracy doktorantki udokumentowane cyklem publikacji świadczą o zrealizowaniu powziętego celu badawczego – eksploracji czynników ryzyka i czynników ochronnych mających znaczenie dla dobrostanu psychicznego osób różnorodnych płciowo. Artykuły wchodzące w skład cyklu (prace nr 2, 3 i 4) zostały opublikowane w czasopismach recenzowanych o międzynarodowym zasięgu, a tym samym poddane szczegółowej ocenie recenzentów przed dopuszczeniem do publikacji. Praca doktorska, oprócz załączonych kopii artykułów składających się na monotematyczny cykl publikacji oraz ich omówienia, zawiera także streszczenia całości pracy w języku polskim i angielskim, wprowadzenie teoretyczne do tematyki objętej badaniami. Całość napisana jest starannie pod względem stylistycznym. Udokumentowane zostały także oświadczenia współautorów publikacji określające ich udział w przygotowaniu poszczególnych prac z przedstawionego cyklu. W opublikowanych artykułach udokumentowano odpowiednie zgody Komisji Bioetycznej na prowadzenie badań. Zaprezentowana praca doktorska zawiera zatem wszystkie elementy niezbędne do dokonania recenzji w postępowaniu doktorskim.

Podsumowując, zaprezentowana praca doktorska stanowi oryginalne, autorskie rozwiązanie problemu naukowego, jakim jest analiza czynników ryzyka i czynników ochronnych dla zdrowia

psychicznego osób transpłciowych i niebinarnych płciowo w kontekście ich stygmatyzacji społecznej. Przygotowanie eksperymentów badawczych jak i treść pracy wskazują na dobre przygotowanie merytoryczne Doktorantki i jej wiedzę teoretyczną w zakresie problematyki związanej z obszarem badań. Doktorantka miała wiodący udział w przygotowaniu trzech prac w zaprezentowanym monotematycznym cyklu publikacji, a wyniki badań opublikowała w renomowanych czasopismach naukowych o zasięgu międzynarodowym.

Uważam, że spełnione zostały warunki określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. W związku z tym wracam się do Rady Dyscypliny Psychologia Uniwersytetu Jagiellońskiego o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kierownik Kliniki Psychiatrii
Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego

dr hab. n. med. Michał Lew-Starowicz, prof. CMKP